

Andelsjordbruk jämfört med Community supported agriculture, CSA i Europa och USA

Andelsjordbruk compared with Community supported agriculture, CSA in Europe and the US

Rosmarie Sundström

Andelsjordbruk jämfört med Community supported agriculture, CSA i Europa och USA

Andelsjordbruk compared with Community supported agriculture, CSA in Europe and the US

Rosmarie Sundström

Handledare: Ylva Jonsson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Bitr. handledare: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Kurskod: EX0888
Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2019
Omslagsbild: Ruthie Prasil
Upphovsrätt: Prasil, R. (2016). [fotografi] <https://pixabay.com/sv/photos/gr%C3%B6n-saker-planteras-1948264/> [2019-07-05]

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: andelsjordbruk, community supported agriculture, CSA, definition, resursmobilisering, modell, grupp, möjlighetsstruktur, rekryteringsnätverk

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

I Sverige har det på senare år startats allt fler andelsjordbruk som är en del av den internationella rörelsen för Community supported agriculture, CSA. Samtidigt har intresset för att köpa mat direkt från bonden ökat, mycket på grund av alla nya REKO-ringar runt om i landet. Förutsättningar än därmed förmodligen bättre än någonsin för andelsjordbruk i Sverige.

CSA-rörelsen har funnits betydligt längre och är bredare internationellt, medan den i Sverige ännu är i starten. För att etableringarna av de nya andelsjordbruken ska bli bärkraftiga kan mer kunskap, om de möjligheter som ryms inom CSA-modellen, bidra. Min undersökning syftar därför till att jämföra andelsjordbruk i Sverige med CSA i Europa och USA.

Som material från Europa och USA valde jag en handbok med erfarenheter från åtta europeiska länder, en amerikansk handbok om att starta upp konsumentdrivna CSA och blogginslag av Simon Huntley, grundare av den digitala plattformen Harvie som kopplar samman CSA med konsumenter i USA. För den svenska kontexten tittade jag på hemsidestexter och en folder från den nationella föreningen Andelsjordbruk Sverige samt en intervju med Lina Morin, rådgivare på Länsstyrelsen i Västra Götalands län, som år 2015 till 2017 jobbade med ett projekt som stöttade start av andelsjordbruk.

Jag har funnit att definitionen av andelsjordbruk skiljer sig från de definitioner av CSA som jag har jämfört med från Europa och USA, då det här är producenter som driver andelsjordbruken medan det internationellt även finns konsumentdrivna CSA. En svensk definition som i större utsträckning liknade dessa definitioner från Europa och USA skulle visa på fler möjligheter med CSA, och göra att definitionen i större utsträckning användes som ett verktyg för ny kunskap.

Simon Huntleys definition av CSA skiljer sig från de andra definitionerna, förmodligen då de med Harvie kan ta reda på vad som lockar konsumenter till CSA. Möjligen kan Facebook med den ökade möjligheten till direkt feedback, vara ett liknande laboratorium för andelsjordbruken, vilket på sikt kan utveckla definitionen.

En kostnadseffektiv resursmobilisering sker, enligt handböckerna, genom att initiativtagarna i lokalsamhället kommunicerar de vinster som CSA kan bidra med till potentiella medlemmar, volontärer och resursägare. Vid sidan om en erfaren odlare gäller det att rekrytera ideell arbetskraft med kompetenser inom marknadsföring, ekonomi och personal, så att odlaren fullt ut kan fokusera på odlingen. I Sverige kan dessa resurser efterlysas i större utsträckning för bärkraftiga etableringar av andelsjordbruk. Då digitaliseringen gör det lättare att distansarbete kan det finnas goda förutsättningar att få tag i ideell arbetskraft.

Nyckelord: andelsjordbruk, CSA, definition, resursmobilisering, modell, grupp, möjlighetsstruktur, rekryteringsnätverk

Abstract

In Sweden, more and more andelsjordbruk has started in recent years, as a part of the international movement for Community supported agriculture, CSA. At the same time, the interest in buying food directly from the farmer has increased, much because of all the new REKO-rings around the country. Conditions is probably better than ever for andelsjordbruk in Sweden.

The CSA movement is older and wider internationally, while in Sweden it is still in the beginning. More knowledge about possibilities with the CSA model can contribute to economically strong establishments of andelsjordbruk. My study therefore aims to compare andelsjordbruk in Sweden with CSA in Europe and the US.

As international material I have chosen a handbook with experiences from eight European countries, an American handbook on starting up consumer-driven CSA, blog posts by Simon Huntley, founder of the digital platform Harvie that connects CSA with consumers in the US. For the Swedish context I studied webpages and a brochure from Andelsjordbruk Sverige and an interview with Lina Morin, adviser at the County Administration Board of Västra Götaland who worked with a project that supported the start up of andelsjordbruk in 2015 to 2017.

The definition of andelsjordbruk differs from the definitions of CSA from Europe and the US, because andelsjordbruk is producer-driven while there is also consumer-driven CSA internationally. A Swedish definition that to a greater extent resembled these definitions from Europe and the US would show more opportunities with CSA, and make the definition more widely used as a tool for new knowledge.

Simon Huntley's definition of CSA differs from the other definitions, probably because the platform Harvie shows him what attract consumers to CSA. Facebook and other platforms can possibly be a similar laboratory, as it gives direct feedback from consumers, for andelsjordbruk to develop the definition here in Sweden.

A cost-effective resource mobilisation takes place, according to the handbooks, by the initiators communicating the benefits that CSA can contribute to potential members, volunteers and resource owners in the local community. In addition to an experienced grower, it is important to recruit non-profit workers with competencies in marketing, finance and personnel, so that the grower can fully focus on cultivation. In Sweden these resources can be called for to a greater extent for sustainable establishments of andelsjordbruk. Since digitisation makes it easier to work from a distance there may be greater opportunities in recruiting non-profit workers.

Keywords: andelsjordbruk, CSA, definition, model, group, resource mobilisation, recruitment network and opportunity structure

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Utmaningar med CSA	5
1.2	Syfte och frågeställningar	6
1.3	Avgränsning	7
2	Bakgrund	8
2.1	Växande ny rörelse	8
2.2	Bidrar till hållbarhet	9
3	Metod	10
3.1	Former av kapital	10
3.2	Urval av material	11
3.2.1	Europeiskt material	11
3.2.2	Amerikanskt material	11
3.2.3	Svenskt material	11
3.2.4	Materialets representativitet	11
4	Teori	13
4.1	Modell	13
4.2	Grupp	14
4.3	Mobilisering	14
5	Andelsjordbruk och CSA	15
5.1	Olika definitioner	15
5.1.1	Försörjning i fokus	16
5.2	Verktyg för kunskap	17
5.2.1	Kunskap om konsumentdrivet	18
5.2.2	Kunskap om samhällsvinster	19
5.3	Olika namn på modellen	20
5.4	Data ändrar kommunikation	21
6	Mobilisering av resurser	23
6.1	Socialt kapital	23
6.1.1	Sprida ordet i kanaler	24
6.2	Humankapital	25
6.2.1	Samverkan ger fördelar	26
6.2.2	Olika syn på volontärer	26

6.3	Naturkapital	26
6.3.1	Vinster för markägaren	27
6.3.2	Trygghet med gård eller avtal	27
6.4	Fysiskt kapital	27
6.5	Finansiellt kapital	28
6.5.1	Diversifiering och förlängd säsong	28
6.5.2	Fler betalningsalternativ	28
6.6	Analys och diskussion	29
6.6.1	Samverkan mellan producenter	29
6.6.2	Inställningen till volontärer	30
6.6.3	Ideell arbetskraft och resursdelning	30
7	Slutord	32
7.1	Framtida forskning	33
	Referenslista	34

1 Inledning

Från slutet av 1900-talet fram till idag har det svenska jordbruket genomgått en strukturrationalisering med allt färre, större och specialiserade företag som har koncentrerats till slättbygderna (Jordbruksverket 2017 se Waldenström 2018, s. 207). Då fler företag och ökad matproduktion gynnar en hållbar landsbygdsutveckling kan det främst i andra bygder än slättbygderna finnas skäl att få igång små och medelstora jordbruk igen. Samtidigt som stora jordbruksföretag har blivit fler finns en mottrend med ett växande antal jordbruk med mindre än två hektar mark (ibid). Att bo på landet med djur och odling verkar bli allt mer populärt.

Den nya gröna vågen eller omställningen visar sig även i att fler köper mat direkt från lokala producenter utan mellanhänder. Från år 2016 har 120 REKO-ringar bildats efter finsk modell, där REKO står för Rejäl konsumtion, som samlar 240 000 medlemmar med direktförsäljning via Facebookgrupper (Hushållningssällskapet 2019). I takt med att antalet REKO-ringar har vuxit har andelsjordbruk startats upp där bönder tryggar sin inkomst genom långsiktig direktförsäljning i form av säsongsavtal med konsumenter.

1.1 Utmaningar med CSA

Andelsjordbruken är en del av den internationella rörelsen för Community supported agricultures, CSA som bidrar till ett mer hållbart matsystem. Enligt den europeiska deklARATIONEN för CSA omfattar det en rad principer som kan sammanfattas så här:

- Ansvarsfull hantering av naturresurser
- Mat ägs gemensamt och är inte en handelsvara
- Produktion av mat utifrån lokala resurser
- Rättvisa arbetsvillkor och löner
- Delaktighet, tillit, respekt, transparens och samverkan

- Ömsesidigt stöd och solidaritet över nationsgränser. (URGENCI 2019a)

Förutom att göra skillnad i samhället behöver det gå att leva på CSA. Enligt Svensson (2018) tjänade många med andelsjordbruk en låg eller ingen lön på verksamheten. Huruvida det berodde på konceptet CSA eller att bönderna behövde mer tid att växa och få erfarenhet var oklart (Svensson 2018).

Även internationellt brottas många CSA-jordbruk med att uppnå ekonomisk stabilitet. En förklaring kan vara att varumärket inte har kontrollerats av något centralt styre så som varumärken styrs inom internationella livsmedelsföretag. Det har istället utvecklats i samverkan mellan CSA-jordbruk lokalt som en motkraft till det industriella matsystemet. De kan dock bli bättre på att kommunicera sina finansiella behov, men utan att då lämna ifrån sig ägandeskapet av varumärket. (White 2015).

I linje med detta visade Svensson (2018) att andelsjordbruk inte har några problem med att vara transparenta och diskutera sin ekonomi med medlemmar. Vid sidan om en ökad ekonomisk transparens kunde bönderna höja produktvärdet genom att berätta om arbetet som låg bakom, vilket även Gunnarsson (2019) kom fram till vid sidan om att tydligare kommunicera produktens värden i sig.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vid start av andelsjordbruk behöver en rad resurser som odlingsmark, kompetens och medlemmar mobiliseras. Denna resursmobilisering, samlande och tillgängliggörande av resurser, påverkas av hur andelsjordbruk definieras och avgör vilka förutsättningar som de har att bli bärkraftiga. Mot bakgrund av de utmaningar som Svensson (2018) visade på tycks det i Sverige finnas behov av att veta mer om detta.

Då CSA-rörelsen är äldre och bredare i andra länder kan det vara värdefullt att finna internationella erfarenheter som kan bidra med kunskap i Sverige. Syftet med min uppsats är därför att undersöka likheter och skillnader mellan CSA i Europa och USA och andelsjordbruk i Sverige.

Utifrån syftet har jag dessa frågeställningar:

- Vad kan Sverige lära av likheter och skillnader i definitioner av CSA i Europa och USA?
- Hur kan erfarenheterna i Europa och USA om mobilisering av resurser användas för bärkraftiga andelsjordbruk i Sverige?

1.3 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa mig till definitioner och erfarenheter av mobilisering från länder som har en liknande kultur och förutsättningar som vi har i Sverige. Gällande mobiliseringen rör det sig om hur den kan ge förutsättningar för bärkraftig etablering av andelsjordbruk snarare än hur resurserna bör användas specifikt.

2 Bakgrund

Historien om CSA sträcker sig till Japan på 1960-talet där tusentals konsumentgrupper betalade bönder i förskott och volontärarbetade på deras gårdar för att få giftfri ekologisk mat (Kondoh 2015). Där kallades, och gör än idag, rörelsen för Teikei som betyder samverkan. Först i USA år 1986 myntades namnet Community supported agriculture, CSA efter inspiration från Europa där liknande jordbruksverksamheter funnits sedan 1970-talet. (Devik & Guttulsrød 2018).

I Sverige uppkom CSA först år 2002 på en gård i Uppland (Andersson 2006) och sedan dröjde det tio år innan CSA skulle etableras här igen och börja forma sig till en rörelse i både städer och landsbygder (Sjöblom 2015).

2.1 Växande ny rörelse

Från år 2012 till 2016 tillkom årligen ett fåtal CSA i Sverige, för att de sedan skulle öka i antal år 2017 till 2018 (Gunnarsson 2018, Sjöblom 2015). Nu i maj 2019 hittade jag på Internet 56 verksamma andelsjordbruk, vilket stämmer med Lina Morins uppskattning att det finns ett femtiotal andelsjordbruk. År 2015 till 2017 jobbade hon på Länsstyrelsen i Västra Götalands län i ett projekt med att stödja start av andelsjordbruk. Därmed har det totalt i Sverige etablerats fler än de idag 56 verksamma andelsjordbruken då det har skett en del nedläggningar under dessa år.

En kartläggning av CSA i Europa visade att det år 2015 fanns uppskattningsvis 6 300 CSA med en miljon medlemmar. Då rörelsen var ny i många av länderna, och det startades upp allt fler CSA i Tyskland, kunde siffrorna snabbt ändras (URGENCEI 2016). De svenska andelsjordbruken utgör en liten del av alla CSA i Europa, omkring 0,8 procent, men de kan snart utgöra en lika stor rörelse sett till folkmängd. 85 andelsjordbruk i Sverige motsvarar 6 300 i Europa räknat på invånare.

2.2 Bidrar till hållbarhet

År 2016 togs en europeisk deklARATION för CSA fram i den europeiska delen av det internationella nätverket för CSA, URGENCI. I den lyfts att rörelsen är en lösning på matkrisen orsakad av det industriella matsystemet och att CSA leder till ett socialt, ekonomisk och ekologisk hållbart matsystem. (URGENCI 2019a).

Forskning visar att dem som startar upp andelsjordbruk i Sverige drivs av att bidra med kunskap om och tillgång till hållbart producerad mat (Nilsson & Wejeåker 2016) och att de också bidrar med det samt en hållbar utveckling i samhället (Sjöblom 2015, Stigson 2016). Specifikt bidrar andelsjordbruken med bland annat social gemenskap, pengar till lokalsamhällen, bättre betalt till producenten utan mellanhänder och ekologisk klimatsmart odling (Stigson 2016). Förutom hushåll har kommuner köpt andelar i andelsjordbruk för att uppnå sådana samhällsekonomiska vinster (Östensson 2018).

3 Metod

Jag gör en samhällsvetenskaplig kvalitativ och intensiv undersökning vilket betyder att jag studerar ett mindre antal människors erfarenhet. En så bred och djup förståelse som möjligt får jag genom att strategiskt välja litteratur, texter och intervjuerpersoner att studera. (Svensson & Teorell 2016). Med olika slags data i befintligt och nytt empiriskt material, samt med olika metoder, ökar trovärdigheten i mitt resultat (Ahrne & Svensson 2011).

Litteratur, texter och intervjun analyserar jag med kvalitativ innehållsanalys genom att dela in mitt resultat i olika teman och subteman vad gäller uttryck, likheter och skillnader, repetitioner, saknade data, kopplingar och teori. Intervjun gör jag semistrukturerad med en frågeguide vilket betyder att jag betar mig informellt och anpassar mig utifrån det som händer under intervjun (Bryman 2011).

3.1 Former av kapital

Resultatet i min andra forskningsfråga om resursmobilisering tematiserar jag med de former av kapital som finns i The sustainable livelihood framework:

- socialt kapital (nätverk, medlemskap, gemenskap, tillit och institutioner).
- humankapital (utbildning och kompetenser)
- naturkapital (odlingsmark, fröer, gödsel och vatten)
- fysiskt kapital (infrastruktur, maskiner, redskap och fordon)
- finansiellt kapital (avgifter, stöd och löner)

Ramverket togs bland annat fram av Storbritanniens regeringsdepartement för internationell utveckling, DFID och utvecklades av FN och hjälporganisationer under 1990-talet för planering och utvärdering av utvecklingsaktiviteter inom fattigdomsbekämpning. (Potter et al. 2008).

3.2 Urval av material

3.2.1 Europeiskt material

Jag har valt att studera en handbok i att starta upp CSA, och en deklARATION om CSA, som den europeiska delen av det internationella nätverket för CSA, URGENCI har tagit fram (URGENCI 2019a). Handboken European handbook on Community supported agriculture bygger på erfarenheter från CSA-rörelsen i åtta europeiska länder (Bashford et al. 2013).

3.2.2 Amerikanskt material

Från USA har jag valt blogginlägg skrivna av Simon Huntley, grundare och vd på Small Farm Central som sedan år 2006 har gett stöd till över 2 000 CSA vad gäller digitala lösningar och rådgivning. Med den digitala plattformen Harvie har företaget kopplat samman över 100 000 konsumenter med CSA och hjälpt jordbruken med administration och marknadsföring. (Huntley 2018a). Någon liknande plattform finner jag varken i Europa eller Sverige.

CSA-rörelsen i USA uppkom tack vare att konsumenter var drivande medan det i Sverige i stort sett enbart är producenter som startar upp andelsjordbruk, enligt Maja Söderberg, ledamot i Andelsjordbruk Sveriges styrelse. Därför har jag valt att titta på handboken Starting your urban CSA av Julia Hotchkiss och Jim Schenk då den handlar om att starta upp ett konsumentdrivet CSA.

3.2.3 Svenskt material

Det svenska materialet har jag funnit på den nationella föreningen Andelsjordbruk Sveriges hemsida, webbtexter och en folder om andelsjordbruk, samt genom kommunikation på Facebook med Maja Söderberg, ledamot i föreningens styrelse.

Då det inte finns någon svensk handbok i att starta upp ett andelsjordbruk har jag intervjuat Lina Morin på Länsstyrelsen i Västra Götalands län som 2015 till 2017 jobbade med ett projekt för att stödja start av andelsjordbruk. Hon är på länsstyrelsen anställd som rådgivare på landsbygdsenheten och jobbar med producenter och företagare, inte ideell verksamhet.

3.2.4 Materialets representativitet

Det är enbart definitionerna av CSA och andelsjordbruk som jag jämför med varandra utifrån vad jag tolkar att de uttrycker. Eftersom de svenska och europeiska

definitionerna är framtagna av respektive nationella och internationella rörelse blir de för mig representativa för att beskriva dessa rörelser även om jag försöker hålla mig till att utgå från definitionerna i sig.

Vad gäller handboken från USA speglar den främst erfarenheter från konsumentdrivna urbana CSA i ett samhälle och inte rörelsen i USA. Det är alltså själva handboken i sig som jag jämför med och inte rörelsen i USA.

De erfarenheter som Lina Morin speglar bör tolkas utifrån att hon på länsstyrelsen är rådgivare för företag och producenter och inte för deras eventuella ideella verksamhet. Då det projekt som hon jobbade med är unikt i Sverige och handlade om att stödja start av andelsjordbruk kan hennes erfarenheter spegla rörelsen.

4 Teori

Jag har valt att analysera med begreppen modell, grupp, resursmobilisering, rekryteringsnätverk och möjlighetsstruktur. Då CSA beskrivs som en modell blev det ett centralt begrepp för mig att använda. Begreppet grupp är från organisationsteori, och begreppen resursmobilisering, rekryteringsnätverk och möjlighetsstruktur från sociologisk teori kring sociala rörelser och organisationer (Bakka et al. 2014, Gerlee & Lundh 2012). Då modeller används inom organisationsforskning knyts alla de olika begreppen samman till ett teoretiskt ramverk kring människors handlande i organisationer.

Många av de tidigare studierna om andelsjordbruk i Sverige har använt sig av ekonomisk, ekologisk och sociologisk teori kopplat till begreppet hållbar utveckling. Huruvida andelsjordbruken är hållbara ansåg jag därför att det redan fanns forskning om. Inriktningen på mitt problem, om ekonomisk ohållbarhet, gjorde att jag fokuserade på teorier som kan beskriva människors handlande vad gäller andelsjordbrukens bärkraftighet.

Nedan definierar jag mina begrepp och förklarar hur jag finner att de hänger ihop med andelsjordbruk.

4.1 Modell

En modell är en schematisk framställning av en teori som syftar till att visa på bestämda egenskaper av verkligheten med dess struktur av delar och aspekter (Bakka et al. 2014). Det rör sig om att isolera, förenkla och resonera kring verkligheten för ett ändamål, där modellen både står för kunskap och är ett verktyg för ny kunskap (Gerlee & Lundh 2012). Ofta är verkligheten mer komplicerad än modeller (Hansson 2007). För att se om en modell beskriver verkligheten rätt måste den jämföras med data (Gerlee & Lundh 2012).

I Sverige är det de som driver andelsjordbruk som i hög grad står för definitionen av och vilken kunskap som sprids och skapas om CSA-modellen här.

4.2 Grupp

En grupp består av två eller flera personer som finner mening i att ha kontakt med varandra för att uppnå ett gemensamt syfte. De förhållanden som råder i en grupp påverkar vilken kultur, kommunikation, samverkan och förändring som finns i en organisationsprocess. Grovt kan grupper delas in i formella och informella där de formella grupperna går ut på att uppfylla ett speciellt syfte och de informella handlar om att dela ett intresse. (Bakka et al. 2014).

De som driver andelsjordbruken i Sverige kan sägas påverka vilken kultur, kommunikation, samverkan och förändring som finns i start av andelsjordbruk.

4.3 Mobilisering

För att kunna lösa samhällsproblem mobiliserar individer i en rörelse en rad resurser. Denna resursmobilisering beror i sin tur på hur möjlighetsstrukturen ser ut för det rekryteringsnätverk som rörelsens individer befinner sig i. Strukturen för vilka möjligheter som finns i nätverket för rekrytering av resurser avgör om människor väljer att engagera sig eller inte i rörelsen. (Engdahl & Larsson 2011).

Enskilda andelsjordbruksföretag kan ses som rörelser. Samtidigt ingår och utgör de den nationella, och en del av den internationella sociala rörelsen för CSA. Med rörelse menar jag alltså både enskilda andelsjordbruk och samhällsrörelsen för andelsjordbruk och CSA.

5 Andelsjordbruk och CSA

Med material från rörelsen i Europa, USA och Sverige, samt begreppen modell och grupp, finner jag svar på min första forskningsfråga: Vad kan Sverige lära av likheter och skillnader i definitioner av CSA i Europa och USA?

5.1 Olika definitioner

På sin hemsida har Andelsjordbruk Sverige följande definition av andelsjordbruk:

Direkt partnerskap I ett andelsjordbruk finns en direkt relation mellan bonden och konsumenten (andelsägaren). *Långa avtal* Som andelsägare lovar du att t.ex. köpa grönsaker av bonden under en hel säsong. Det ger bonden både trygghet och möjlighet till långsiktig planering. *Delade risker och belöningar* Blir det en bra spenatskörd får du mycket spenat, medan du ett dåligt år får mindre eller ingen alls. Men istället har kanske kålen trivts extra bra. (Andelsjordbruk Sverige 2019a).

Den svenska definitionen har gemensamt med den europeiska definitionen från URGENCI att det finns ett långsiktigt partnerskap med producenter som innebär att dela produktionens risker och belöningar. I rollfördelningen har den svenska definitionen endast med att partnerskapet rör andelsägandet, till skillnad från den europeiska definitionen där ansvaret för jordbruket delas i en bredare mening:

Community Supported Agriculture (CSA) is a direct partnership based on the human relationship between people and one or several producer(s), whereby the risks, responsibilities and rewards of farming are shared, through a long-term, binding agreement. (URGENCI 2019a, s. 1).

Även i handboken Starting your urban CSA från USA, om att starta upp ett konsumentdrivet CSA, är det ännu tydligare att ansvaret för jordbruket kan delas. I och

med att konsumenterna är drivande, delar de i större utsträckning på risker och belöningar, vilket framgår då det i definitionen både talas om konsumenter som drivande och andelsägare:

Consumers who are interested in safe, wholesome, locally grown food come together to support a farm operation, creating a community farm in which all the shareholders share the risks and benefits of food production at local level. (Hotchkiss & Schenk 2013, s. 1)

Till skillnad från ovanstående tre definitioner har Simon Huntley, vd på Small farm central, valt att inte tala om delad risk. Han menar att jordbrukets risk är högre vid skördeförlust då konsumenterna inte drabbas av inkomstbortfall utan bara får mer av en annan grönsak än den grödan som gick dåligt. (Huntley 2018b).

CSA or Community Supported Agriculture refers to a model where local consumers buy a membership in a local farm and get deliveries of produce from that farm throughout the growing season. (Huntley 2018a).

Enligt hans definition rör sig partnerskapet om att konsumenter köper medlemskap i jordbruken istället för att de ingår ett bindande avtal. Utan att tala om varken partnerskap eller producent/-er definierar både Huntley och den amerikanska handboken CSA på ett heltäckande sätt med jordbruket i fokus snarare än producenten.

5.1.1 Försörjning i fokus

I alla definitioner beskrivs frågorna när, var, hur, vem och vad liknande fast med olika ord; att det rör sig om långsiktiga/säsongslånga partnerskap/medlemskap mellan konsumenter/personer och producenter/jordbruk som lokalt delar på produktions/jordbrukets belöningar/produktion/mat. På så sätt beskriver de i grunden alla en och samma CSA-modell.

Då en modell visar på egenskaper av verkligheten för ändamål (Bakka et al. 2014) kan det vara så att orden i definitionerna beror på vem som speglar verkligheten och till vilket ändamål. Om det är producenter som är drivande tycks fokus hamna på hens försörjning även om det inte sägs rakt ut utan lindas in i ord som trygghet, bindande och långsiktighet i exempelvis den svenska definitionen. När konsumenter ska lockas använder Huntley i sin definition ord som medlemskap i jordbruk istället för bindande avtal med producent. Och om det är konsumenter som är drivande, som i handboken *Starting your urban CSA*, är gemenskapen i skapandet av jordbruket i centrum. I den europeiska definitionen tycks alla aspekter av CSA och ordvalen verka vara till för att sakligt berätta om, än att marknadsföra, modellen.

Det som alla definitioner i grunden har gemensamt är att det handlar om en långsiktig direktförsäljning. Vid sidan om REKO-ringar i Sverige är andelsjordbruk den näst vanligaste formen av direktförsäljning utan mellanhänder. Vad som utmärker andelsjordbruken från REKO är just att det rör sig om en långsiktighet.

Fokus på producentens försörjning skiljer den svenska definitionen från de andra definitionerna. Som Svenssons studie (2018) visade lyckas inte heller många av bönderna leva på sina andelsjordbruk. Här kan ordet ansvar i den europeiska definitionen bli centralt, att det inte enbart är producenterna som bär ansvaret för sin försörjning utan att det delas med andra. Men i den europeiska definitionen framgår det inte om ansvaret gäller just producentens försörjning. För att öka förståelsen för vad som står på spel kan det i definitionen av CSA tydligare behöva kommuniceras att det rör sig om att det är tryggheten av bönders försörjning som möjliggör att konsumenter kan ta del av hållbar matproduktion. Det är i linje med White (2015) som visade att rörelsen internationellt har det behovet.

5.2 Verktyg för kunskap

Enligt handboken European handbok on Community supported agriculture finns det fyra former av CSA:

- Producenter vars konsumenter inte hjälper till med mer än finansieringen.
- Producentsamverkan där konsumenter enbart finansierar produktionen.
- Producenter vars konsumenter både är finansiärer, volontärarbetare och resursägare som bidrar med odlingsytor och andra resurser.
- Konsumenter som har mobiliserat resurser och driver andelsjordbruk genom att anlita odlare. (Bashford et al. 2013).

Alla dessa former av CSA tycks inte rymmas inte i den svenska definitionen av andelsjordbruk där enbart producenter tar hjälp av konsumenter för finansiering men inte mer. Att det är så bekräftas av Maja Söderberg, ledamot i Andelsjordbruk Sveriges styrelse, som menar att de första två formerna är vanligast i Sverige. Hon känner endast till ett konsumentdrivet exempel där en restaurang anlätade en odlare.

Det verkar därmed vara så att det är producenter som initierar och driver andelsjordbruken, och att konsumenter främst bara är andelsägare. Inom rörelsen utgör därmed producenterna den formella gruppen som vill uppnå ett syfte och konsumenterna den informella gruppen som delar ett intresse (Bakka et al. 2014).

5.2.1 Kunskap om konsumentdrivet

De förhållanden som finns i en grupp påverkar vilken kultur, kommunikation, samverkan och förändring som finns i en organisationsprocess (ibid). I Sverige tycks det vara producenterna som påverkar vilken kultur, kommunikation, samverkan och förändring som finns i andelsjordbrukens och föreningen Andelsjordbruk Sveriges organisationsprocesser. Om rörelsen istället drevs av konsumenter skulle kulturen, kommunikationen, samverkan och förändringen troligtvis sett annorlunda ut, i linje med Bakka et al. (2014).

Att rörelsen för andelsjordbruk verkar vara mindre diversifierad i Sverige jämfört med rörelsen för CSA internationellt gör att det kan finnas mindre kunskap här om CSA där konsumenter är helt eller delvis involverade. Då en modell både visar på befintlig kunskap och är ett verktyg för ny kunskap (Gerlee & Lundh 2012), kan det finnas skäl att hålla beskrivningar av CSA breda. Spridningen av en bred kunskap förutsätter dock att de drivande producenterna känner till alla möjligheter som finns inom rörelsen för CSA. Därför är det bra att Andelsjordbruk Sverige i sin folder om andelsjordbruk, som finns att ladda ner från hemsidan, inkluderar att konsumenter kan hjälpa till med mer än finansiering eller vara drivande:

Producenten är ansvarig för produktion, drift och planering, men konsumenter involveras också ofta mer eller mindre i produktionen. Det finns både helt konsumentdrivna andelsjordbruk, som anställer producenter, och de som är mer traditionellt uppdelade mellan konsument och producent. Konsumenter kan behöva delta i gemensamma arbetsdagar eller andra arbetsinsatser som en del av betalningen. För att utveckla delaktigheten är det bra att hålla större möten minst en gång om året där alla medlemmar bjuds in och diskuterar synpunkter på exempelvis utbud, mängd, pris och leveranser. Vissa gårdar anordnar även skördefester, kurser och arrangemang för andelsägarna. (Andelsjordbruk Sverige 2018, s. 2)

Att producentdrivna andelsjordbruk är de traditionella stämmer i Sverige även om rörelsen inte har funnit här i mer än några år. Det kan vara för tidigt att tala om vad som är den traditionella svenska formen av CSA. Internationellt är det historiskt konsumenter som har varit drivande där rörelsen först uppkom i Japan. Det internationella namnet Community supported agriculture, CSA kommer från det första projektet i USA som drevs av konsumenter. (Kondoh 2015, URGENCI 2019b).

Även om Andelsjordbruk Sverige inkluderar fakta om de konsumentdrivna sätten tycks det i Sverige överlag råda en föreställning om att det är producenter som initierar och driver andelsjordbruk. Det speglas i alla fall i definitionen av andelsjordbruk på Andelsjordbruk Sveriges hemsida. Samma definition återkommer även i organisationens folder om andelsjordbruk som är fokuserad på den

producentdrivna formen även om den tar upp att konsumenter kan vara drivande genom att anlita en odlare (Andelsjordbruk Sverige 2018).

5.2.2 Kunskap om samhällsvinster

Varken i den svenska definitionen eller de andra från Europa och USA framgår det vad CSA gör för skillnad i samhället, trots att rörelsen drivs av att bidra med en mer hållbar matproduktion (Nilsson & Wejeåker 2016, URGENCI 2019a).

Forskning visar att andelsjordbruken genererar följande vinster i Sverige:

- Hållbart producerad mat till både hushåll, kommuner och restauranger i både städer och landsbygder (Sjöblom 2015, Östensson 2018).
- Fler företag och entreprenörer inom jordbruk i både städer och landsbygder bland samhällsgrupper, invandrare, unga och kvinnor, som avviker från normen och därmed an ha det svårare att starta upp jordbruk (Stigson 2016).
- Ett mer hållbart matsystem och en mer hållbar samhällsutveckling jämfört med jordbruk inom det industriella matsystemet (Sjöblom 2015, Stigson 2016).

På Andelsjordbruk Sveriges hemsida finns länkar till forskning men ingen sammanställning, och det som forskningen visar speglas endast delvis i texterna på hemsidan. Att andelsjordbruk bidrar till en hållbar samhällsutveckling (Stigson 2016) inkluderar delvis på startsidan där det står om vinster för producenten och konsumenten:

Producenten får en mer stabil och säker inkomst och närmare anknytning till lokalsamhället. Konsumenterna kan äta riktigt färsk, hälsosam och lokalt odlad mat. Samtidigt som de också får en starkare koppling till platsen där deras mat odlas och möjlighet att lära sig nya färdigheter och delta i aktiviteter. (Andelsjordbruk Sverige 2019)

I Andelsjordbruk Sveriges folder om andelsjordbruk finns en något fördjupad beskrivning av de vinster som producenter och konsumenter kan få ut:

Producenten säkrar sin avsättning och får bättre betalt då mellanled som handlare och grossister försvinner. [...] För att utveckla delaktigheten är det bra att hålla större möten minst en gång om året där alla medlemmar bjuds in och diskuterar synpunkter på exempelvis utbud, mängd, pris och leveranser. Vissa gårdar anordnar även skördefester, kurser och arrangemang för andelsägarna. [...] Genom förskottsbetalning blir det möjligt för

producenten att göra de inköp och investeringar som krävs men också att planera och betala för extra personal. (Andelsjordbruk Sverige 2018, s. 2)

Även om det framkommer en rad vinster för producenter och konsumenter med andelsjordbruk är det inte samma sak som att lyfta fram vinster för samhället. I linje med att en modell både visar på befintlig kunskap och är ett verktyg för ny kunskap (Gerlee & Lundh 2012), finnas det skäl att i större utsträckning lyfta fram de samhällsvinster som genereras i beskrivning av andelsjordbruk.

5.3 Olika namn på modellen

Det som även skiljer definitionerna åt är innebörden i de olika namnen Community supported agriculture och andelsjordbruk.

Namnet andelsjordbruk kommer från ett projekt som drevs 2015 till 2017 av bland annat Lina Morin, producent- och företagsrådgivare på Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Hon berättar om resonemanget kring namnet andelsjordbruk som de hade när de sökte projektmedel och att det råder en viss förvirring kring vad som menas med andelsjordbruk:

Vi var tvungna att kalla projektet för något och då blev det andelsjordbruk eftersom CSA kan betyda så mycket och det inte finns någon bra översättning. Det var en total avsaknad av ett svenskt begrepp och inga aktörer som var intresserade av ett begrepp. Emellanåt får jag förklara vad andelsjordbruk är då personer tror att det rör sig om att sälja ut andelar av sin gård. Det finns ju andelshonung och andelsägg. Andelsodling fanns för att odla tillsammans, när man hyrde en odlingsbädd med en erfaren odlare, för eget bruk. Ville inte ha begreppsförvirring som i Danmark finns det tre olika begrepp för CSA.

Även om det framgår att det är namn på samma modell skiljer sig innebörden i namnen åt då Community supported agriculture betonar en lokal gemenskap för jordbruket, jämfört med namnet andelsjordbruk där andelsägandet är i centrum. Istället för att använda en direkt översättning av Community supported agriculture och behålla ordets innebörd, exempelvis gemenskapsjordbruk, etablerades med projektet i Västra Götaland namnet andelsjordbruk i Sverige.

Medan det i namnet CSA finns ett större fokus på att det är en gemenskap som möjliggör jordbruket rör det sig i namnet andelsjordbruk om enskilda andelsägare. Vad jordbruket kallas för skickar en signal utåt om vilka möjligheter som finns: att bli en del av en gemenskap eller bli ägare av en andel. Att CSA kallas för andelsjordbruk och inte gemenskapsjordbruk kan möjligen vara en konsekvens av att det

här är producenter som utgör den formella gruppen för enskilda andelsjordbruk och rörelsen. Troligen ligger i de drivande producenternas intresse att främst få andelsägare och därmed kalla det för andelsjordbruk.

Det kan med namnet andelsjordbruk finnas skäl för rörelsen i Sverige att i större utsträckning lyfta fram gemenskapen i modellen. Ett annat namn, såsom gemenskapsjordbruk, hade kanske bidragit till att bredda och utveckla rörelsen, men å andra sidan kan det fokus som finns på andelsägandet gynna den producentdrivna formen som tycks vara dominerande i Sverige.

5.4 Data ändrar kommunikationen

Ytterligare ett namn för CSA är Farm share, som Simon Huntley på Small Farm Central i USA valt att kalla modellen (Huntley 2018a). Översatt blir Farm share jordbruksdela eller jordbruksdelning. Farm share liknar andelsjordbruk men är bredare då det inte bara handlar om ägarandelar utan om att dela på allt som rör jordbruket.

I Sverige finns sedan 2017 en digital tjänst för trädgårdsdelning med över tusen användare över hela landet. Det rör sig främst om hobbyodlare och privata villaträdgårdar. (Co-Grow 2019). Vad gäller digitala plattformar för att koppla samman CSA och konsumenter verkar amerikanska Harvie vara en unik föregångare som har kopplat samman CSA med över 100 000 konsumenter (Harvie 2019a). I Sverige finns än så länge för få andelsjordbruk för att en sådan digital plattform ska ta fart här. När Harvie lanserades 2016 fanns det tusentals CSA i USA. En plattform för CSA i Europa skulle därmed kunna ta liknande fart som Harvie då det i Europa finns tusentals CSA.

Det tycks vara så att Simon Huntley och hans team har en större frihet i att anpassa kommunikationen utefter det som de märker lockar konsumenter att knyta sig till CSA i den digitala plattformen Harvie. I sin kommunikation använder de ord med en mindre krävande innebörd som medlemskap istället för avtal. Även att tala om jordbruk istället för producenter flyttar fokus från en eventuellt krävande nära relation med en producent till det mer distanserade ordet jordbruk. Därför har de kanske valt att tala om Farm share snarare än CSA då det med Harvie handlar om en ny slags digital gemenskap med jordbruk. Gunnarsson (2019) visade att andelsjordbruken i Sverige till stor del bygger relationer med medlemmar via kommunikation på Facebook. REKO-modellen verkar ha lyckats bättre vad gäller att locka konsumenter så det kan finnas en del för andelsjordbruk att lära av REKO – troligen bygger de andelsjordbruk som använder REKO upp just denna kunskap.

Genom att ha tillgång till användardata från tusentals CSA och över 100 000 konsumenter kan Harvie snabbt anpassas till det som fungerar bäst. I linje med

Gerlee & Lundh (2012) kan de med sina data i Harvie jämföra vilken definitionen av CSA-modellen som beskriver verkligheten rätt. I det här fallet handlar det om vad som lockar konsumenter, men därmed även vad som gynnar jordbruken. Även CSA-rörelsen har tillgång till denna data men inte samma effektiva verktyg som en digital plattform för att använda datan för utveckling.

Den nya generationen för CSA kan komma att förändra rörelsen i och med digitaliseringen. En digital CSA-plattform i Europa kan vid sidan om Harvie skynda på processen. Det återstår att se om det blir så och om ägandeskapet över varumärket flyttas från CSA lokalt till några internationella plattformsfaktörer. Frågan är om det, i linje med White (2015), går att förbättra kommunikationen utan att CSA tappar fokus på att vara en motkraft till det industriella matsystemet. Å andra sidan utgör det fåtal CSA som finns i praktiken knappast en motkraft annat än på vissa håll lokalt. Exempelvis försörjs inte ens en procent av Europas befolkning med mat från CSA, men med nya digitala sociala plattformar för CSA kan det ändras snabbt.

6 Mobilisering av resurser

Hur kan erfarenheterna i Europa och USA om mobilisering av resurser användas för bärkraftiga andelsjordbruk i Sverige? För att svara på min andra forskningsfråga analyserar jag med begreppen resursmobilisering, möjlighetsstruktur och rekryteringsnätverk. Först tematiserar jag resultatet från mitt material utifrån kapitalen i The sustainable livelihood framework och därefter analyserar och diskuterar jag resultatet i sin helhet.

6.1 Socialt kapital

I handboken *Starting your urban CSA* rekommenderas att de som vill starta upp ett CSA mobiliserar socialt kapital genom att väcka entusiasm och uppmuntra så många som möjligt att sprida ordet om initiativet. Det kan enligt handboken ske genom att initiativtagarna berättar om följande värden:

- Närproducerad färsk ekologisk mat med dess fördelar vad gäller näringsvärde, variation och smak som inte är besprutad eller genmodifierad.
- Självförsörjning med mindre beroende av det mer fossilkrävande globala mat-systemet som skadar miljön med sina utsläpp.
- Gemenskap i en lokal matrörelse och att i den dela sitt intresse med andra.
- Lära sig om odling genom att kunna delta i och följa odlingen.
- Laga mat med nya sorters grönsaker dela recept och utbyta erfarenheter om att tillaga och förädla grönsakerna.
- Bidra med mer pengar till lokalsamhället istället för till mellanhänder.
- Förbättrad samverkan mellan grannar ger mer välbefinnande och trygghet, vilket kan höja värdet på fastigheter. (Hotchkiss & Schenk 2013).

Det rör sig i handboken om värden inom områdena hälsa, matupplevelse, klimat och miljö, gemenskap, odling, matlagning och lokalekonomi – värden som leder till ökad social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

Även enligt handboken *European handbook on Community supported agriculture* (som jag framöver kallar för den europeiska handboken) kan socialt kapital mobiliseras genom att initiativtagarna berättar om varför CSA är en bra idé och vad olika målgrupper kan få ut av CSA.

I Sverige är det främst området miljö och klimat som har gjort att andelsjordbruken har kunnat mobilisera socialt kapital, menar Lina Morin, rådgivare på Länsstyrelsen i Västra Götalands län som år 2015 till 2017 jobbade i ett projekt med att stödja start av andelsjordbruk. Klimatkrisen och en rad livsmedelsskandaler har, enligt henne, gjort att folk söker efter hållbara lösningar. Att så många väljer att handla i REKO-ringar gynnar även andelsjordbrukens direktförsäljning, tror hon.

En annan aspekt som gynnar andelsjordbruken, enligt Lina Morin, är att det upplevs trendigt att följa sin odlare och varje vecka ta del av odlingshantverket. Hon berättar att det tycks finnas ett kunskapsgap vad gäller odling i Sverige som andelsjordbruken fyller upp. Även att grönsakerna är obesprutade och nyskördade med god smak och kvalitet tilltalar, menar Lina Morin.

6.1.1 Sprida ordet i kanaler

I handboken *Starting your urban CSA* framkommer det att personliga möten, evenemang och presentation för företag och föreningar är viktiga kanaler för att mobilisera socialt kapital. Författarna lyfter även att nå ut bland familj och vänner samt via lokal media, hemsidor, mejl, Facebook, nyhetsbrev, informationsmaterial och enkäter. (Hotchkiss & Schenk 2013).

I den europeiska handboken är det mest fokus på att bjuda in till egna evenemang i samarbete med lokala samhälls- och miljöorganisationer, skolor eller förenings- och kulturhus. Det behöver inte röra sig om stora tillställningar utan kan enligt handboken räcka med att bjuda på soppa, plantera fröer och plantor och göra en aktivitet för barn. Genom att prata med så många som möjligt och hålla en tät dialog med intresserade, menar författarna att långsiktiga relationer byggs upp som kan generera alla former av kapital. (Bashford et al. 2013).

Lina Morin berättar att de flesta andelsjordbruk har en Facebooksida för marknadsföring. Den digitala utvecklingen har gjort det enklare att marknadsföra sig, menar hon:

Med smarta telefoner är det väldigt lätt att kommunicera och marknadsföring kostar inte som det har gjorts. Det räcker med två hundra kronor för att sponsra inlägg på Facebook vilket inte kan jämföras med vad en tidningsannons kostar.

Lina Morin berättar att många som startar upp andelsjordbruk bekymrar sig för om deras kunder kommer att vara nöjda eller inte. Den direkta feedback och möjlighet att förklara det som sker i jordbruket, som de får i och med sin direktförsäljning, visar sig sedan vara det som de upplever som mest positivt med sin verksamhet. Genom att kunderna på detta sätt hålls nöjda sprider de, enligt Lina Morin, bilder från och beröm om andelsjordbruket vilket hjälper till att mobilisera socialt kapital.

6.2 Humankapital

Om det är en grupp konsumenter som startar upp ett CSA behöver de, enligt handboken *Starting your urban CSA*, börja med att hitta en odlare genom att höra sig för i nätverk, intresseorganisationer och utbildningsprogram för odlare. Genom att visa på hur CSA kan bidra till en säker marknad kan en erfaren odlare lockas, menar författarna. Oerfarna odlare kan, enligt handboken, rekryteras om de får utbildning, praktik eller en erfaren odlare som mentor. (Hotchkiss & Schenk 2013). Med en erfaren odlare verkar det alltså finnas möjlighet att få tag på oerfarna odlare.

People pays increasingly large fees to learn their occupations at universities, and they also pay to attend to conferences or symposia to learn new techniques in their field, so there's no reason to feel guilty about providing low-cost or no-cost training to someone who wants to learn how to farm. (Hotchkiss & Schenk 2013, s. 48-49)

I handboken *Starting your urban CSA* står det att odlare inte maktar med att sköta både odling och allt annat i företaget. Mobiliseringen av humankapital handlar därför om att även rekrytera andra personer med kompetens inom ledarskap, marknadsföring, kommunikation, finansiering/ekonomi och personal, menar författarna. Enligt dem behöver därför mobiliseringen av socialt kapital även leda till att humankapital mobiliseras då det mesta av denna kompetens i starten behöver röra sig om ideella krafter som finns bland potentiella medlemmar.

I den europeiska handboken står det inget om kompetens, kanske för att författarna anser att den ska finnas hos initiativtagarna. Dock står det i handboken att det är viktigt att initiativtagarna är tydliga med vilket stöd som de behöver för att kunna genomföra sin idé (Bashford et al. 2013) vilket skulle kunna inkludera bland annat kompetens.

6.2.1 Samverkan ger fördelar

Enligt Lina Morin rör sig baskompetensen i ett andelsjordbruk om att kunna odla, vara utåtriktad och driva företag. Att ha dessa kompetenser från början gör det lättare att försörja sig, menar hon:

Många börjar som orutinerade odlare eller företagare. Om du är orutinerad gällande många saker kan det bli problem. Det räcker inte med intresse för att odla och vara en idealist i sin syn på människor och resurser. Det gäller att hålla koll på ekonomin för att kunna försörja sig.

Det gäller, menar hon, att ta vara på kompetens inom den närmsta kretsen och gärna starta upp andelsjordbruk med andra som har kompletterande kompetenser. Då inga andelsjordbruk som Lina Morin har varit i kontakt med har hunnit bygga upp verksamhet tillräckligt mycket för att kunna anställa ser hon samverkan med andra producenter som den möjlighet som finns för att mobilisera humankapital.

6.2.2 Olika syn på volontärer

Både handboken *Starting your urban CSA* och den europeiska handboken lyfter vikten av att mobilisera volontärer. Enligt *Starting your urban CSA* är det särskilt centralt med volontärer som kan marknadsföring (Hotchkiss & Schenk 2013).

I Sverige är det Lina Morins erfarenhet att andelsjordbruk generellt inte vill vara beroende av gratis arbetskraft i form av volontärer eftersom de utan volontärer kan visa vad det kostar att producera mat. Dock lyfter hon gärna fram att det finns flera företagare som är duktiga på att engagera personer i ideella verksamheter.

De flesta som har volontärer gör det, menar Lina Morin, för att det är kul att träffa folk från andra delar av världen via WWOOF som kopplar samman odlingar med volontärer. Däremot har de som är mer etablerade i regel praktikanter från odlingsutbildningar, berättar hon. Men de flesta andelsjordbruk är enligt henne så nya att de ännu inte är redo att ta emot praktikanter.

6.3 Naturkapital

Mobilisering av naturkapital rör sig, enligt handboken *Starting your urban CSA*, främst om odlingsytor med tillgång till vatten för odlingen. Dessa odlingsytor kan finnas hos privatpersoner, stads-/kommunhus och skolledningar, och genom att kombinera många mindre odlingsytor går det, enligt författarna, att komma upp i den totala odlingsyta som behövs för CSA. (Hotchkiss & Schenk 2013).

Odlingsmark kan, enligt den europeiska handboken, finnas att få tag i på skolor, kommuner, kyrkor, tågstationer, trädgårdar, parker, universitet, gårdar, parkeringsplatser, tak och ockuperad mark. Genom att veta vad som krävs av marken vad gäller ekologisk odling eller geografisk lokalisering är det, enligt författarna, lättare att hitta passande mark. (Bashford et al. 2013).

6.3.1 Vinster för markägaren

Precis som vid mobiliseringen av socialt kapital gäller det, enligt handboken *Starting your urban CSA*, att visa på de värden som CSA bidrar med i samhället för att kunna mobilisera odlingsytor. Det går även, menar författarna, att erbjuda markägare gratis andelar av skörden eller andelar till ett reducerat pris. Enligt handboken kan de som blir medlemmar vilja dela med sig av sin privata trädgård och på det sättet kan den totala odlingsytan bli allt större i ett CSA. (Hotchkiss & Schenk 2013).

För att övertyga markägare om att dela med sig av sin mark tipsar den europeiska handboken om att ta reda på vad markägaren vill få ut av samarbetet och att markägaren får en ordentlig presentation av CSA-projektet. Osäkra markägare kan, enligt handboken, lockas genom att det först är en test-period i liten skala. (Bashford et al. 2013).

6.3.2 Trygghet med gård eller avtal

Vid start av andelsjordbruk gäller det att mobilisera mark som kan nyttjas i flera år då det ger trygghet och bäst utvecklingsmöjligheter, menar Lina Morin. Mest fördelaktigt är det, enligt henne, att redan ha en gård och äga mark. Andra alternativ som hon nämner är att arrendera eller låna mark med trygga och tydliga avtal, om det går att bo i närheten.

Mobilisering av olika grödor och möjlighet till växtföljd kan, enligt Lina Morin, ske genom samverkan med andra producenter.

6.4 Fysiskt kapital

Mobilisering av fysiskt kapital kan, enligt handboken *Starting your urban CSA*, ske genom att medlemmar delar med sig av garage som utdelningsplats, växthus, lager, tvättrum, fordon och redskap. Precis som med odlingsytor kan medlemmar vilja dela med sig av fysiskt kapital om de får ta del av skörden utan kostnad eller till reducerat pris. (Hotchkiss & Schenk 2013).

Lättast att få tag i fysiskt kapital är det, enligt Lina Morin, om andelsjordbruket startas upp på den egna gården med mark och boende. Då behövs det i stort sett bara

ett tunnelväxthus för att komma igång, menar hon. Det fysiska kapitalet verkar, enligt henne, främst handla om att kunna bo nära odlingsmarken. Tillgång till boende kan avgöra vilka odlingsytor som kan nyttjas.

6.5 Finansiellt kapital

Finansiering behövs, enligt Starting your own urban CSA, främst till att avlöna en erfaren odlare och inköp av fröer, gödsel och utrustning då övriga resurser som behövs kan vara ideell arbetskraft och delas gratis med resursägare. Genom att få ideellt engagerade kan behovet av finansiellt kapital hållas nere, menar författarna. Enligt handboken mobiliseras det finansiella kapitalet genom mobilisering av det sociala kapitalet då CSA finansieras av medlemmarna. (Hotchkiss & Schenk 2013).

I den europeiska handboken lyfts det fram att vid mobilisering av socialt kapital att det är viktigt att vara tydlig med vilket stöd som behövs för att idén ska kunna genomföras. (Bashford et al. 2013). Det kan exempelvis röra sig om det finansiella.

Mobiliseringen av det finansiella kapitalet beror, enligt Lina Morin, på en rad faktorer som tid till att kunna odla, tillgång till odlingsmark, längd på odlingssäsongen och stöd från kommun och myndigheter. Hon berättar att det går att få startstöd från Jordbruksverket på 250 000 kronor för att komma igång med sitt företag.

6.5.1 Diversifiering och förlängd säsong

Många börjar, enligt Lina Morin, med självförsörjning vid sidan om jobb och utökar odlingen med andelar allt eftersom det finns möjligheter. De som har en gård med säker tillgång till mark kan snabbare få inkomst från CSA-verksamhet berättar hon. Genom att sälja till storkök, via REKO och marknader samt ha djur eller besöksverksamhet går det tillsammans med CSA att försörja sig på jordbruket, enligt henne.

Enligt Lina Morin är det viktigt att förlänga säsongen för att få inkomst under en längre tid på året. Genom samverkan med andra vad gäller investeringar och odling kan det gå lättare att få till en längre säsong, menar hon.

6.5.2 Fler betalningsalternativ

Enligt Lina Morin är det svårt för många att ta tillräckligt betalt. Hon menar att det har med priskulturen vad gäller grönsakslådor och -kassar att göra. En del kunder vill, enligt henne, betala för hela säsongen med en gång: ”De tycker att det är skönt att ha det gjort, och då är det svårt att ta mer betalt än 5 000 till 6 000 kronor för en säsong för mer än så låter för mycket”. Andra kunder föredrar att betala per månad

eller kasse, och då menar Lina Morin att det borde gå att ta mer betalt än vad många gör med tanke på prisvärdhet.

6.6 Analys och diskussion

Erfarenheter från Europa och USA visar att mobilisering av socialt kapital kan leda till att övriga kapital som behövs kan mobiliseras. Genom att bygga upp ett stort rekryteringsnätverk ökar tillgången till grundläggande resurser som kompetens, odlingsmark och medlemmar. I sin tur genererar det att odlingen och ekonomin fungerar optimalt. Detta i linje med forskning som visar att resursmobiliseringen avgörs av rekryteringsnätverkets möjlighetsstruktur (Engdahl & Larsson 2011).

Enligt handböckerna använder rekryteringsnätverk för CSA samma slags metoder, kanaler och budskap i sin mobilisering, och de entusiasmerar och engagerar i så många kanaler och med så många metoder som möjligt. Mobiliseringen handlar i handböckerna om att nå ut direkt till potentiella medlemmar och resursägare för att bygga ett så stort och brett rekryteringsnätverk som möjligt i lokalsamhället.

Enligt Engdahl och Larsson (2011) beror människors engagemang i en rörelse på hur möjlighetsstrukturen för rekryteringsnätverket ser ut. Författarna till handböckerna menar att det handlar om att kommunicera det som motiverar till engagemang i just CSA-verksamheter genom att lyfta fram de vinster som CSA bidrar med till producenter, konsumenter, resursägare, jordbruket och samhället.

6.6.1 Samverkan mellan producenter

I intervjun med Lina Morin framgår det att mobiliseringen kan ha bättre eller sämre förutsättningar beroende på vilket/vilka kapital som eventuellt redan finns från början. I grunden är det en fördel, enligt henne, om det finns kompetens inom både odling, företagande och utåtriktad verksamhet hos dem som startar upp andelsjordbruk. Svensson (2018) visar i sin forskning att det krävs kompetens i att både odla och driva ett företag. Om inte en och samma initiativtagare har all kompetens kan samverkan mellan flera producenter vara en lösning, menar Lina Morin.

Även de som redan har en gård och äger mark har lättare att komma igång med andelsjordbruk, enligt Lina Morin. I annat fall är det en fördel, menar hon, att ha långsiktigt trygga arrende- eller hyresavtal, men att det samtidigt kräver att kunna bo i närheten av marken.

I Sverige är det en klar fördel att det går att söka startstöd om 250 000 kronor från Jordbruksverket (Jordbruksverket 2019). Då går det att köpa ett tunnelväxthus till sin mark så är man i stort sett igång, menar Lina Morin.

Att det skiljer sig mellan erfarenheterna i handböckerna och den svenska kontext som Lina Morin berättar om kan ha att göra med att det i stort sett bara är producenter som startar upp och driver andelsjordbruken i Sverige. Det handlar om att en ensam producent ska kunna mobilisera resurser snarare än att en grupp konsumenter gör det tillsammans.

6.6.2 Inställningen till volontärer

I Sverige verkar det generellt finnas en annan inställning till att ha volontärer jämfört med erfarenheterna som finns i de europeiska och amerikanska handböckerna. Enligt dessa ska så många som möjligt involveras både som medlemmar och volontärer då det ger tillgång till alla former av kapital så kostnadseffektivt som möjligt. Lina Morin berättar att många andelsjordbruk inte vill vara beroende av obetald arbetskraft för att kunna visa på vad det kostar att producera mat, även om det finns exempel på företagare som är duktiga på att engagera ideella. En annan orsak, förutom den som hon nämner kan vara att det kan saknas tid, att det inte behövs eller att de inte vill utnyttja gratis arbetskraft.

Att ha praktikanter är fler positiva till jämfört med att ha volontärer, enligt Lina Morin, men hennes erfarenhet är att de flesta andelsjordbruk inte tar emot praktikanter då de ännu inte har fått erfarenhet som kan krävas för det.

Att de som startar upp andelsjordbruk själva ska bidra med obetalt arbete verkar det finnas en lite mer tillåtande inställning till i linje med Svensson (2018) som visar att en del inte kan få ut någon lön av sina andelsjordbruk. Enligt Lina Morin går det å andra sidan att starta upp andelsjordbruk i mindre skala vid sidan om annat lönearbete och inte vara i behov av att helt försörja sig på sitt jordbruk även om man på sikt strävar efter det.

6.6.3 Ideell arbetskraft och resursdelning

Författarna till *Starting your urban CSA* menar att det går att byta delar av skörden mot odlingsytor, arbetskraft, utdelningsplats i garage, växthus, lager, tvättrum, fordon och redskap. I en urban miljö går att få tag på många mindre odlingsytor gratis genom att låna privata trädgårdar och engagera trädgårdsägarna mot att de får ta del av skörden. (Hotchkiss & Schenk 2013).

Då konsumentdrivna CSA kan startas upp och drivas av dem som inte odlar själva, då de anlitar en odlare, verkar möjligheten att frigöra tid till volontärer, resursägare och aktiviteter för gemenskap finnas. Att både odla och sköta allt annat ensam med företaget och medlemmarna kan enligt handboken *Starting your urban CSA* bli för mycket. De förespråkar därför att andra än odlaren ska ha hand om det övergripande gällande ledarskap, marknadsföring, ekonomi och personal.

Samverkan mellan producenter är en stor fördel, enligt Lina Morin, då det kan göra att saknade kompetenser täcks in och att arbetsuppgifter kan delas. Dessutom menar hon att nätverket och möjligheten att nå ut och mobilisera kapital blir större.

Eftersom människor engagerar sig i rörelser beroende på vilka möjligheter som finns (Engdahl & Larsson 2011), kan andelsjordbruk i större utsträckning efterfråga både andelsägare och ideell arbetskraft med den kompetens och de resurser som kan behövas. I start av andelsjordbruk kan samverkan, vare sig det rör sig om samverkan med andra producenter eller personer, bidra till kompetenser inom marknadsföring, ledarskap och ekonomi.

Att vid start kommunicera alla sina behov är, enligt den europeiska handboken, centralt, vilket även Svensson (2018) och White (2015) pekade på i sin forskning vad gällde det finansiella behovet. Erfarenheterna från handböckerna pekar på att det även är av vikt att kommunicera behov som skulle kunna täckas in utan kostnad. Enligt den amerikanska handboken rör det sig om resurser som kan betalas med andelar av skörden såsom kompetens, odlingsytor, utlämningsplats och arbetskraft. En sådan resursdelning mellan CSA och resursägare verkar bidra mycket till en bärkraftig etablering av CSA, men främst i en miljö där det är möjligt. Gällande rekrytering av kompetens utöver odlaren är möjligheten större då arbetsuppgifter inom ekonomi, personal och marknadsföring till stor del kan utföras på distans.

7 Slutord

Definitionen av andelsjordbruk skiljer sig från de definitioner av CSA som jag har valt att jämföra med från Europa och USA. Det kan bero på att det i Sverige är producenter som driver andelsjordbruken, medan det internationellt även finns konsumentdrivna CSA. En svensk definition, som i större utsträckning liknade dessa definitioner från Europa och USA, skulle kunna visa på fler möjligheter med CSA-modellen och göra att definitionen i större utsträckning används som ett verktyg för ny kunskap. Konkret handlar det om att tydligare inkludera den konsumentdrivna formen av CSA, med dess fördelar. Även de vinster som jordbruken bidrar med i samhället kan inkluderas, liksom att tydligare kommunicera att producenten behöver kunna försörja sig på sitt andelsjordbruk. Likheter mellan definitionerna är att de handlar om en långsiktig direktförsäljning.

Teamet bakom den digitala plattformen Harvie har valt att kalla CSA-modellen för Farm share, och deras definition av CSA skiljer sig från de andra definitionerna. Troligen beror det på att de med sin plattform och användardata kan laborera fram en kommunikation som de märker fungerar bättre. Möjligen kan Facebook vara ett liknande laboratorium för andelsjordbruken. På sikt skulle den svenska definitionen kunna utvecklas i och med att digitaliseringen har gett ökade möjligheter till direkt feedback.

Vad gäller resursmobilisering vid start av CSA har jag i handböckerna funnit att det mycket handlar om att initiativtagare lyfter fram de vinster som CSA-verksamhet kan bidra med till olika målgrupper. Vid mobilisering av socialt kapital, kan sådan kommunikation om vinster, leda till att de andra formerna av kapital mobiliseras så kostnadseffektivt som möjligt.

Att samverka mellan producenter innebär stora fördelar vad gäller resursmobilisering är tydligt i Sverige. I handböckerna lyfts istället vikten av att mobilisera ideell arbetskraft och volontärer fram. I den amerikanska handboken kan i stort sett alla resurser mobiliseras utan kostnad, förutom en erfaren odlare och odlingens omkostnader. Med hjälp av ideell arbetskraft som har kompetens inom marknadsföring, ekonomi och personal kan odlaren lägga mer tid på odlingen, menar författarna,

vilket i sin tur gör att etableringen av jordbruket effektiviseras. Genom att betala med delar av skörden kan denna kompetens men även odlingsmark med mera mobiliseras, enligt Starting your urban CSA. I Sverige vore det möjligt att i större utsträckning samverka med ideella krafter och resursägare på detta sätt, särskilt gällande arbete inom ekonomi, marknadsföring och personal som till stor del kan av utföras på distans.

7.1 Framtida forskning

Då antalet andelsjordbruk på kort tid har ökat och funnits här en längre tid kan det finnas skäl att ompröva en del av tidigare studiers resultat. Det behövs en kartläggning av antal andelsjordbruk och hur många som drivs av producenter respektive konsumenter. I denna kartläggning kan svar på frågor som rör storlek på odlingsyta, antal medlemmar, prissättning, betalningsmodell, försäljningskanaler, produktionen, marknadsföring, etablering, nedläggning, inkomst, personal, kundgrupper, målsättningar, kommunikation med mera ge en bild av rörelsen och vad som krävs för att bärkraftiga. Om det visar sig finnas ett antal konsumentdrivna CSA kan kartläggningen visa på skillnader och likheter mellan konsument- och producentdrivna andelsjordbruk.

För att kunna nå ut med konceptet till en bredare befolkning kan hushåll, verksamheter och organisationer, som ännu inte har anammat det, intervjuas om vad som kan få dem att gå med. För att undersöka möjligheten till fler andelsjordbruk kan jordbrukare som inte har CSA-verksamhet samt odlingsstudenter intervjuas om vad de anser om möjligheten.

Det kan behöva forskas om digitaliseringen påverkar andelsjordbrukens mobilisering av resurser och huruvida de är en del av delningsekonomin. Kopplat till det vore det intressant att veta mer om vilka berättelser som andelsjordbrukare sprider på nätet, särskilt rörande sina ekonomiska behov.

Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.
- Andelsjordbruk Sverige (2019). *Vad är andelsjordbruk?* Tillgängligt: <http://www.andelsjordbruksverige.se/> [2019-06-28]
- Andelsjordbruk Sverige (2018) *Andelsjordbruk För närproducerad och lönsam mat* [folder]. <http://www.andelsjordbruksverige.se/om-andelsjordbruk.html>
- Andersson, K. (2006). *Community supported agriculture (CSA) – en väg mot ökad uthållighet? En studie av Ramsjö gård*. Examensarbete, Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-8836>
- Bakka, J. Fivelsdal, E. & Lindkvist, L (2014). *Organisationsteori Struktur Kultur Processer*. 6 uppl. Stockholm: Liber AB.
- Bashford, J. Cross, K. Eichinger, W. Georgakakis, A. Iserte, M. Kern, F. Lešinský, D. Pabst, S. Parot, J. Perényi Z. Valénska, J. & Wendland, M. (2013). *European Handbook on Community Supported Agriculture Sharing experiences*. Vienna: URGENCI.
- Björkqvist, E. (2016). *"Man ska odla för sina grannar" – Motiv, drivkrafter och mål hos andelsjordbrukare i Sverige*. Kandidatarbete, Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-5638>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl. Malmö: Liber AB.
- Co-Grow (2019). *Dela trädgård med Co-Grow – för matodlare och trädgårdsägare som längtar efter varandra*. Tillgängligt: <http://www.co-grow.se/> [2019-06-28]
- Engdahl, O. & Larsson, B. (2011). *Sociologiska perspektiv – grundläggande begrepp och teorier*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Devik, A. & Guttulsrød M. (2018). Hva er andelslandbruk? I Devik, A. (red). *Håndbok for andelslandbruk*. 2 uppl. Oslo: Økologisk Norge, ss. 9-16.
- Gerlee, P. & Lundh, T. (2012). *Vetenskapliga modeller Svarta lådor, röda atomer och vita lögner*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Gunnarsson, M. (2019). *Om att minska fysiska och mentala avstånd Lokalisering och relationsbyggande hos andelsjordbruk i Sverige*. Kandidatuppsats, Kulturgeografiska institutionen. Uppsala. Uppsala universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Auu%3Adiva-376868>
- Hansson, S. (2007). *Konsten att vara vetenskaplig*. Institutionen för filosofi och teknikhistoria, KTH. Tillgängligt: <https://people.kth.se/~soh/konstenatt.pdf> [2019-06-28]
- Hotchkiss, J. & Schenk, J. (2013). *Starting your urban CSA. A Step-by-Step Guide to Creating a Community-supported Agriculture Project in Your Urban Neighborhood*. Cincinnati, OH: Enright Ridge Urban Eco Village CSA.

- Huntley, S. (2018a). What is Harvie? *Harvie blog* [blogg], 5 maj. <https://www.harvie.farm/blog/what-is-harvie/> [2019-06-28]
- Huntley, S. (2018b). CSA: We have a problem. *Harvie blog* [blogg], 11 juli. <https://www.harvie.farm/blog/csa-we-have-a-problem/>
- Hushållningssällskapet (2019). *REKO-ringar i Sverige*. Tillgängligt: <https://hushallningssallskapet.se/forskning-utveckling/reko/> [2019-06-28]
- Jordbruksverket (2019). *Startstöd*. Tillgängligt: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/stodilandsbygdsprogrammet/startstod.4.6ae223614dda2c3dbc4555b.html> [2019-07-01]
- Kondoh, K. (2015). The alternative food movement in Japan: Challenges, limits, and resilience of teikei system. *Journal of the Agriculture, Food, and Human Values Society*, vol. 32(1), ss. 143-153. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10460-014-9539-x>
- Nilsson, K. & Wejåker, M. (2016). *Community supported agriculture – In a Swedish context*. Master's thesis, Department of economics. Uppsala: Swedish University of Agricultural Science. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-5121>
- Potter, R. Binns, T. Elliot, J. & Smith, D. (2008). *Geographies of development An introduction to development studies*. 3 uppl. New York: Routledge.
- Sjöblom, J (2015). *Från konsument till medproducent – Förekomsten och utvecklingen av Community Supported Agriculture i Sverige*. Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-4466>
- Stigson, E. (2016). *En ny grön våg? – En studie om Community Supported Agriculture i Sverige*. Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-5310>
- Svensson, A. (2018). *A sustainable food-system? – Economic sustainability of Swedish community supported agriculture (CSA)*. Master's thesis, Department of Biosystems and Technology. Alnarp: Swedish University of Agricultural Science. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-9528>
- Svensson, T. & Teorell, J. (2016). *Att fråga och att svara*. Stockholm: Liber AB.
- URGENCI (2019a). *European CSA Declaration*. Tillgänglig: http://urgenci.net/wp-content/uploads/2016/09/European-CSA-Declaration_final-1.pdf [2019-06-28]
- URGENCI (2019b). *CSA History*. Tillgängligt: <http://urgenci.net/csa-history/> [2019-06-29]
- URGENCI (2016). *Overview of Community supported agriculture in Europe*. Tillgänglig: <http://urgenci.net/wp-content/uploads/2016/05/Overview-of-Community-Supported-Agriculture-in-Europe-F.pdf> [2019-06-29]
- Waldenström, C. (2018). Lantbrukets roll i framtidens landsbygder. I Syssner, J. (red). *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linnefors förlag, ss. 207-208.
- White (2015). The branding of community supported agriculture: Myths and opportunities. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. vol. 5(3), ss. 45-62. DOI: <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2015.053.008>
- Östensson, E. (2018). *"Vill vi ha förändring så måste vi ju göra nånting!" – hur två kommuner lyckats inkludera andelsjordbruk i den offentliga upphandlingen*. Kandidatarbete, Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-s-9661>